

Мамлакатимиз олий таълимининг тарихий илдизлари теран

"Халқ сўзи" газетасининг 3 июль сонинда "Тамкиддун дарёси қамон оқмоқда равои. Ўзбекистонда илм-фаннинг янги Ренессанс даври бошланмоқда" сарлавҳаси остида эълон қилинган Олий Мажлис Сенати аъзоси, Самарқанд давлат университети ректори, техника фанлари доктори, профессор Рустам Холмуродов билан бўлган суҳбатда бийдирилган фикр-мулоҳазалар илмий асосланганлиги нуқтан назаридан алоҳида диққатга сазовордир.

■ Акс садо

Дарҳақиқат, Ватанимизнинг шонли ўтмишини ўрганар эканмиз, бевосита таълим тарихи унинг ажралмас қисми эканлиги кўзга ташланади. Таълимнинг эса илк дидлари мактаб ва медресалар фаолияти билан узвий боғлиқ. Манбалардаги маълумотлар илк медресалар Бухоро ҳамда Самарқандда VIII-IX асрлардаёқ вужудга келганлигини кўрсатади. Бухорода Форжас, Фақиҳлар медресаси, Самарқандда Работи Ғозийён ва Иброҳим Тавғонжон медресалари ана шундай дастлабки медресалар бўлганлиги маълум.

Шарқ Уйғониш даври дипломлари ҳам бошланган билимларни медресаларда эгаллашган. Таълим тизими, мактаб, медресалар фаолият юритганлиги учун ҳам жараён илму фанга буюк хисса қўшган Ал-Хоразмий, Абу Наср Форобий, Мотуридий, Аҳмад Фарғоний, Абу Райҳон Беруний, Ибн Сино каби олимлар камолга етган.

Иккинчи Шарқ Ренессанси Темурийлар даврига тўри келади. Бу даврда Самарқанд илм-фан марказига айланди. 1420 йилда Мирзо Улугбек медресаси қурилган ва ўз фаолиятини бошлаган. Мирзо Улугбек медресасида ижод қилган Қозиқозда Румий, Ғиёсиддин Жамшид Кошоний ҳамда Али Қулчи ўз даврига академиклари бўлган. Бу даврда Самарқандда яратилган асарлар дунё илм-фанга, айниқса, астрономия,

аниқ ва табиий фанлар тараққиётига улкан хисса қўшди.

Суҳбатда Самарқанд давлат университети Мирзо Улугбек медресасининг давомчиси ҳамда вориси сифатида эътироф этилиб, бу борада илмий далиллар келтирилади. Университетнинг 600 йиллигини нишонлаш масаласи илгари сурилади. Бу ташаббусни ҳар жиҳатдан қўллаб-қувватлаймиз.

Албатта, Ватанимиз илму фаннинг дунёга таратган таълим масканлари тарихини ўрганиш жуда муҳимдир. Мустақиллик йилларида шаҳрлар ва буюк алломаларнинг юбилейлари кўпга ўтказилди. Лекин таълим масканлари тарихи ҳамда у билан боғлиқ саналар ҳали нишонланган эмас.

Самарқанд давлат университети-нинг шонли тарихи Мирзо Улугбек медресасига боғлиқлиги халқимизни гоята хурсанд қилиб, кўксини гурурга тўлдиргани аниқ. Zero, Европадаги Сорбонна, Оксфорд, Болонья, Кембриж университетлари XII-XIII асрларда дастлаб черковлар қириқда вужудга келган мактаблар бўлган. Дунёвий илмлар ўқитилишига черков йўл бермаган. Самарқанддаги Мирзо Улугбек медресасида эса улардан фарқли ўлароқ, дунёвий илмлар ўқитилган ва илмий тадқиқотлар олиб борадиган алоҳида илмий лабораторияларга ҳам эга бўлган.

Самарқанд давлат университети-нинг юбилейи кенг нишонлаш камраатчилиги томонидан ҳам эътироф этилмоқда. Шу йил 26 июнда халқ депутатлари Самарқанд вилояти Кен-

гаши сессиясида Самарқанд давлат университети-нинг 600 йиллигини нишонлаш тўғрисида қарор қабул қилинган ҳам бунинг исботидир.

Олий таълим тизимининг тарихий илдизларини манбалар асосида таҳлил қилиш ва уларни ўрганиш келгуси таълим тараққиёти учун пойдевор бўлиб хизмат қилади.

Суҳбатда таъкидланганидек, Ўзбекистон таълим тизими шаклланиши ва ривожланишига миллий маданиятимизнинг Ўрта асрлардаги ютуқлари билан боғлаш давлатимиз раҳбарининг таълим соҳасида олиб бораётган ислохотларининг бир кўриниши сифатида, унинг натижалари биларни ватанпарварлик ҳамда илмий-маданий меросимизга фажру ифтихор руҳида тарбиялашга хизмат қилади. Ўзбекистондаги олий таълим муассасаларининг калibro дарожига чиқоши ва дунё рейтингига муносиб ўрин эгаллаши учун ҳам уларнинг тарихини чуқурроқ ўрганиш талаб этилади. Шу мавзуда, профессор Р. Холмуродовнинг ташаббуси нафақат Самарқанд, Бухоро, Тошкент ёки Хоразмда, балки бутун мамлакатимизда олий таълимнинг ривожланиш тарихини ўрганишга бўлган қизиқишни янада оширади.

Турсунбой РАШИДОВ,
академик.